

դիւանին : Յայտմանէ ե զուցէ՝ զի օրինակք Աշխարհագրութեան Խորենացոյն անմիարան գտանին իրուումն եւ իդասակարգութեան անուանց գաւառին Արցախոյ :

Այժմոյս որ ինչ է անուն քաղաքին, նոյն է եւ գաւառին. զի անուամբս Գանձակ գնամօրէն գաւառն եւս իմանան մերքս : Իսկ առ Տաճիկս կոչի *Կեննէպարսար* յաղագս ռոգանելոյ սանմանաց գաւառիս ի Գանձակագետոյն եւ նովին միով անուամբ զգետն եւ զգաւառն կոչեն :

Գաւառակ մի եւս ասացին մեզ *Սամուխ* անուանեալ լինել սմա կից, եւ միացեալ այժմ, որ եւ ջուանի առանձին գաւառապետ : Ուստի այժմ գանձակ Գաւառ՝ Սամուխ գաւառակաւն յԱրեւելս զնայ տարածանի առ եզերք Կուր գետոյն. ինարաւոյ ունի զՉարարերդ . իսկ յարեւմուտս իմեր ելեալ առ ծալիւք Արբուն, Քեֆէզ եւ Սօր լերանց ոչորեալ իջանէ ի Մեղրայն Գեղարքունոյ. ինիսիսոյ ունի զԴարտման եւ զԽոջախար :

ԳԱՆՉԱԿԱԳԵՏ.

Ինարաւ կուսէ Արբուն լերին բոլսեալ ջուր, եւ առաւելեալ ճայեալ ջուրքք, յորոց բազումք են զաղտնի ոտք ծովակին Գեղամայ, բաւական զետակ կազմի յամարան : Չճանապարհայն նախ ընդ միով փայտակերտ կամբջաւ, եւ ապա ընդ քարաշէն անցեալ, յետոյ զբոլորման ինչ վատ ջրոյ առնալ զայ մտանէ ընդ մեջ նորոյն Գանձակայ, յերկուս բաժանեալ զնա : Անդ եւս ընդ նոյնալիս կրկին կամբջուր անցեալ

զնայ ինին եւ յաւերակն Գանձակ եւ համայն զվայրսն ռոգեալ՝ լնու բարուքեամբք զերկիրն : Ապա զԽոջախար եւ զՍամուխ բաժանեալ իջանէ ի Կուր : Յայս զետ եղանին ձկունքն Փիլիսու, Կարմրախայտ եւ Կողակ :

Ակունք այսր Գանձակագետոյ բոլսեալ իլերանց՝ են պատուական. բայց այն ինչ ժամս երկուս մնայ հատանել մտանել իբաղաքն, յափն անդ գետոյն ջուր իմն բոլիս սեւորակ, զարշահոտ, դառնահամ եւ անընդմեջ զեղեալ իլետն, վատարաւացեալ ապականէ զամենայն զգետն, բայց տակաւին առ կարօտութեան՝ աստի ըմպեր քաղաքն, քէ եւ վնասակար :

Քաղաքապետ ոմն իմուսաց առ բարերարել քաղաքին, կոչէ զԴաւիթ եպիսկոպոս վանանայր Չարեաք Անապատին զիտելով քէ նա եւ Փիլեցիք ժողովուրդք նորա վարժ եւ փորձ են յայսպիսի ձեռնարկ. առաջարկէ նմա ածել զոմանս ինարտարացն Փիլեցեոց, եւ իւրով վերակացութեամբ տալ վաստակել. զի կամ խցցեն զակն այդր ջրոյ, կամ խոտորեցուցեն առ ջնոսելոյ իզեալ : Խոտանայ ծախել իսկ առ այն ց1000 մանէր :

4829. Ածէ Դաւիթ եպիսկոպոս ի Փիլայ զնարտարագոյնս, եւ ձգնին բազմօք. այլ ամենայն փորձք եւ աշխատութիւնք նոցա քէ ի խոտորեցուցանել, եւ քէ առ զառաջս ունել իղերեւ ելանն : Մինչեւ յետոյ Թաղվերանեան տոհմականքն ածին իբաղաքս զայլ ջուր բաւական առ ջրբերութիւն համօրէն քաղաքին. զորմէ յետոյ զընացութիւնս յառանձնակ պատմութիւնս տոհմից ինչ երեւելեաց քաղաքիս :

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆ ԴԱԿ.

ԹՈՒՂԹ ԱՄԵՆԱՊԱՍՏԻ ԶԱԿԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐԿ

ՄԱՆՏԹԷՈՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՓՈՍԻ.

Կոստանդնուպոլսոյ նախկին Պատրիարք Ամենապատիւ Սրբազան Մատթէոս Արքեպիսկոպոսն սիրոյ եւ օրհնութեան յետագայ պատուական գիրն ստացանք, որ ինչպէս մեզ՝ անտարակոյս եմք որ նոյնպէս նաեւ մեզի հետ ազգին յառաջադիմութեանը աշխատող ճշմարիտ ազգասիրաց սփոփանք, եւ յառաւելութիւն ազգապաշտօն վաստակոց խրախոյս եւ յորդոր կրնայ :

Ամենապատիւ Սրբազանը հաճեր է ինքնայորդոր սիրով նաեւ յուղարկել առ մեզ ընծայ բԱՐԻ ՄԱՐԿ ԷԻ ԲԱՐԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ անունով երկասիրութիւնը, որուն պատուականութիւնը արդէն ազգային լրագիրք ծանուցին, եւ որուն վրայ մեր եւս կուգեմք մեր ընդերցողաց պատշաճ ծանօթութիւնը տալ յաջորդ քերթով :

« ԱՌ ԳԵՐԱՊԱՍՏԻ ԷԻ ԲԱԶՄԱՐԳԻՆ ՍԻՐԵԼԻՍ ՄԵՐ
ՀՈՐԵԶԱՆՏԱՌ ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԹԵՈԴՈՐԵԱՆ. ԱՄԲՐՈՍԻՈՍ ԷԻ ԽՈՐԷՆ
ՇՆՈՐՀԱՊԵՐՏ ՎԱՐԳԱՊԵՏԱ ԳԱՅԱՊԵՏԱՆ ԽՍԵՐ

Արժանապատիւ եւ Հոգեհարազատ եղբարք մեր Սիրելիք յՏէր.

« Ոչ սակաւ բերկրութիւն սրտի եւ հոգւոյ նուիրել փութացայք առ լրութիւն ողջամիտ Ազգայնոց մերոց՝ այն ինչ յայտ յանդիման ամենեցուն ի ճշմարտասիր-

ութեան յուսաշաւիղ ճանապարհն արիաբար ընդանալ ցուցիք իբարեկրօն յԱնձինս Զեր պատուականութեան : Եւս եւ զնոյն փայլեցուցանել ձգնիք սրտի մտօր ըստ ամենայնի յուսացեալ յամենագոր շնորհս սուրբ Հոգւոյն :

« Եւ ոչ այսչափ միայն՝ այլ եւ քաջաւետ տրնութեամբ ջանասիրիք զանշիջանելին ճրագ ճշմարտութեան եւ ուղղափառութեան կարօնդիկէ եւ առաքելական սուրբ եկեղեցւոյն մեր՝ ոչ բնաւ երբեք ծածկել կամ քաղցանել ընդ գրուանաւ աջառութեան եւ կողմնակցութեան, շահասիրութեան եւ անհոգութեան, այլ յաւետ փութասիրիք զնշի յերեւան եւ անպատրուակ կացուցանել յաշտարակի բարձրաճայն եւ անվեհեր յայտնաբարբառ բարոգութեան, որպէս իսկական քարոզիչ բանին ճշմարտութեան. որով յիրաւի գերանութեանն ընդունիցիք զամենացանկալին Պսակ :

« Նա մանաւանդ համբերատար ոգով յաղորդ հանդիսանայք հակառակասիրացն անխիղճ յարձակմանց՝ համանմանեալ Սրբազան Անօրոյն ընտրու-

բեան գիտեր այնպիսեաց տալ իրաւացի պատասխանին երբ « զցածութեան եւ զճարտութեան բան բարբառիմք » :

« Տինաշնորհիւ սուրբ Հոգւոյն ճշմարտութեան քաջ իսկ խրախուսեալքդ այն կարողանալք զամենայն խոջընդոտան եւ զարգելիչս բարենպատակ դիտաւորութեան Զեր վանել մերժել իսպառ, առ իբեղմնաւորս արդիւնաւորել զբարի բարի սերմունս զանգան իմաստից եւ գիտութեանց իբանաւոր յանդս մտաց Հայկազեանցս ուսումնատենչ Մանկանց :

« Ապա յաւերժ ցնծացել յարախորհիւն մեծ ազգին մեր բարեսեր լրութիւն ըստ ապացոյցի Նոյեան սըրտի եւ հոգւոյ միախարութեան եւ ցնծութեան զոր ստացաւ բարենշան շիւղիւ միբենալ իբերան աղանալ վերադարձ բռնցեալ հասանելոյ խտապան անդր, որ կայր անվտանգ իգագար Մասիս լերին բարձրացեալ : Ահա զսոյն ճշգրտել ցուցանք նրատարակելով զանձկային խմբագիր յանուն ՄԱՍԵԱՅ ԱՂԱԽՆՈՅՆ յորում յաւետ ճգնիք աւետել՝ ոչ միայն միոյ անձին եւեթ՝ այլ ամենեցուն, որ զնոյեանն ունին զարդարութիւն եւ զողջմտութիւն, գերօրինակ տեսութեամբ շիւղոյն միբենալ՝ զմշտադալարն ասեմ զճշմարտութիւն եւ գիտատարմատ ուղղափառութիւն Սուրբ Եկեղեցւոյն մեր :

« Արդ առ այսչափ Հոգեւորական եւ Ազգասիրական բարգաւաճ բարեմասնութիւնս Զերդ Հոգեհարգատ եղբարց Սիրելեաց յարգանքոք նուիրի երկու օրինակ՝ ԲԱՐԻ ՄԱՐԿ ԵՒ ԲԱՐԻ ՔՐԻՍՏՈՐԵԱՅ անուանեալ՝ մեր նուաստ զրջի իբր արդիւնք. նա զի վկայե սիրտ իմ երե անշուշտ պատուասիրի եւ ի Զէնջ : Որով մնամ միշտ բարեմիճակ կեցութեան եւ անդորրիկ բարօրութեան Զեր Մտերմութեանց յաւետ ցանկացող իսրտե :

Yousas Sounaj Skouni

ՄԱՍԹԵՈՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ
ՆԱԽԻՆ ՊԱՏԵՐԱՐԵ ԿՈՍՏԱՆՆՈՒՊՈԼՍՈՅ :

յՕրբագիւղ Կոստանդնուպօլսոյ, յ50 Յունիսի 1858 :

ԱՌԱՋՆՈՐԳԱԿԱՆ ԱՅՏԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐԱԳԱՏԻԻ ԳԱՐԲԻԼԻՒՎ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ԻՆՈՐ ՆԱԽԻՋԵԻԱՆ

Մեր Գերապ. եւ սիրելի Վարդապետին Քեոդոսիայէն (Քեֆե) յունիսի 1/13ին զրաժ վերջին բըղբէն իմացեր էինք նոյն ամսոյն 5/13ին դեպի նոր Նախիջեւան ուղեւորելու պատրաստուիլը յայցելութիւն եւ իկատարումն բազմահայց տենչանաց իւրոյ հօտին՝ որուն տարիէ աւելի է մեծափափաք կսպասէին : Այսօր զիր ընդունեցանք մեր անձկայի Վարդապետէն որ ամսոյս 6/18ին ողջամբ հասեր է, եւ իւր սիրելի ժողովրդեանը կարեւոր պիտոյքն հոգալու հետ է :

Երէ մեր հեղ եւ խոնարհ սրտիւ Վարդապետին գրութեանը նայէինք, այսչափ միայն պիտի գիտնայինք որ իւր արժանաւորութենէն շատ վեր ընդունելութիւն ըրեր են իրեն ազգասեր ու ազնուամիտ եղբարք մեր Նախիջեւանցիք : Բայց աղէկ որ նոյն բղբաբերաւ երկարաձիգ զիր մըն ալ ստացանք ազգին փառացն ու մեծութեանը նախանձախնդիր ականատես պատուական անձէ մը, զոր մեր ընթերցողաց կհաղորդեմք՝ համառօտելով :

« ... Իբրեւ հաճոյական յար եւ Եկարագիր կփութամ համառօտիւ ստորագրել ձեզ, մեր կայսերապատիւ աստուածընտիր սրբազան Առաջնորդին Նախիջեւան հասնիլը : » Եւ այլ եւ այլ հայրենասիրական եւ բարեկամական խորհրդածութիւններէն յետոյ, այսպէս յառաջ կտանի իւր ստորագրութիւնը :

« Մեր քաղաքն իւր չորս կողմն ունեցած հինգ գիւղօրէիւրն արդարեւ փոքրիկ Հայաստան մի է, եւ բնակչաց թիւն աւելի է քան զ15,000 : Երկուտասան հեծեալք ընդ առաջ Էլին Սրբազան Առաջնորդին՝ Նախիջեւանի սահմանէն 40 վերստ (*) անդին, եւ կառքին առջեւէն քովէն ու ետեւէն ընթանալով Էկան հասան Զարբը ըստած գիւղը, որ վերոյիշեալ հինգ գիւղերէն մէկն է, եւ բոլոր բնակիչքը Հայագրի են աւելի քան զ1,100 : Գիւղին Էկեղեցւոյն զանգակները կգարնուէին, եւ տեղացիք երամովին ինամբոյր աշոյ կղիմիւն՝ գոյիս ունենալով իրենց Օտամանն (զգիր) ու ձերմնիները : Երբոր Էկեղեցւոյն դուռը մօտեցաւ քրիստոսաւոր Հովիւք, որովհետեւ երեկոյացեալ էր

(*) Մեկ վերստը՝ հազար մերթէն քիչ մը աւելի է :